

САМООРГАНІЗАЦІЯ НАВЧАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ УЧНІВ ЯК ПЕРЕДУМОВА УСПІШНОСТІ ЇХ ПРОФЕСІЙНОГО САМОВИЗНАЧЕННЯ

В.Я.ЯСТРЕБОВА, Т.М.БАБКО

*Україна, м. Запоріжжя, КЗ «Запорізький обласний інститут
післядипломної педагогічної освіти» ЗОР*

Підготовка учнів до успішної самореалізації в професійній сфері є одним з найосновніших завдань сучасної вітчизняної школи [7]. На думку О.Мельника й І.Уличного, готовність старшокласника до професійного самовизначення є складним і динамічним утворенням особистості, яке включає мотиваційний, когнітивний, поведінковий та «Я» компоненти. Виділені вченими складові віддзеркалюють ставлення особистості до необхідності до професійного самовизначення; сформованість образу «Я – у світі професій», що включає інформаційну й когнітивну базу професійного самовизначення старшокласника; практичну реалізацію професійного самовизначення особистості, основу якого складає вчинок як прояв самозростання особистості [6]. Безумовно таке новоутворення особистості передбачає процес цілеспрямованого формування. На вирішення такого завдання й зорієнтоване профільне навчання, провідними методологічними принципами якого є диференціація й індивідуалізація навчання.

Розуміючи індивідуалізацію навчання як «спосіб забезпечення кожному учневі права й можливості на формування власних навчальних цілей і завдань, своєї навчальної траєкторії, надання усвідомленості власним навчальним діям за рахунок можливості вибору типу дій, привнесення особистісного смислу, запиту щодо свого навчання, власного бачення своїх навчальних і освітніх перспектив» [Ковалёвою Т.М] можна зазначити, що значну роль у навчально-виховному просторі старшокласників гратимуть процеси саморозвитку й самоорганізації.

Дослідженню самоорганізації присвячено чимало наукових праць як у педагогічній теорії (Н. Вишнякової, П. Горбунової, А. Євтодюк, Л. Зоріної, С. Кульневича, Т. Левченко, Л. Новікової, В. Редюхіна, О. Чалого, С. Шевельової та ін.), так і в межах психологічної науки (К. Абульханова-Славська, Б. Ананьєв, Г. Балл, Л. Божович, Л. Виготський, Г. Костюк, О. Леонтьєв, С. Рубінштейн та ін.).

Створення умов для здійснення самоорганізації школярами власної навчальної траєкторії можна вважати відправною й вирішальною точкою не лише для виховання позитивного ставлення кожного учня до вивчення певних навчальних предметів на профільному рівні, а й для визначення змісту їх подальшого навчального маршруту, спрямованого на оволодіння провідною діяльністю в обраній професійній сфері. За визначенням О. Бондаревської і С. Кульневич, «самоорганізація – це процес переведення свідомості особистості з режиму відтворення у режим концентрації власної діяльності» [1, с. 347]. Л. Фрідман описує самоорганізацію як сутнісний принцип організації навчального процесу. Причому вважає, що самоорганізація є вмінням особи без систематичного зовнішнього контролю і без стимуляції зовні організовувати і проводити власну навчальну діяльність [9].

Зустрічається визначення самоорганізації як діяльності й здатності особистості, пов'язаної з умінням організувати себе, які проявляються в цілеспрямованості, активності, обґрунтованості мотивації, плануванні своєї діяльності, самостійності, швидкості прийняття рішень і відповідальності за них, критичності оцінки результатів своїх дій, почутті обов'язку [8]. Таке трактування самоорганізації є дуже близьким до самоменеджменту – науки про самоуправління людини, яка є досить популярною сьогодні й для вдосконалення сучасного освітнього процесу. З огляду на це *мета поданої доповіді полягає у визначенні можливостей використання провідних положень самоменеджменту особистості для більш ефективної реалізації індивідуалізації навчання учнів у профільній школі. У сучасній філософській та психолого-педагогічній літературі поняття самоменеджменту трактується по-різному. У*

наукових дослідженнях самоменеджмент визначається як «самодіяльність, особиста технологія керування собою» [3]; й як «адаптивно розвиваюча концепція, що включає сукупність методик, прийомів тестів, які дають можливість оцінити власні ділові якості й обрати послідовність операцій і дій щодо саморозвитку й самореалізації творчого потенціалу на шляху до досягнення успіху в певній професійній сфері» [5]; а також як «самоуправління, самостійне спрямування своєї діяльності на досягнення мети, що характеризується більшою активністю системи, ніж за зовнішнього впливу» [4].

Таким чином, розроблені технології, методи та принципи само менеджменту можуть використовуватися для реалізації індивідуальної освітньої траєкторії розвитку особистості в умовах профільного навчання, яка А.Хуторським визначається як «персональний шлях реалізації особистісного потенціалу кожного учня [10]. При цьому сутність особистісного потенціалу становить сукупність оргдіяльнісних, пізнавальних, творчих та спеціальних здібностей.

На думку В. Колпакова для організації процесу самоуправління необхідним створення умов вибору, набір моделей і задані параметри розвитку. З огляду на це *індивідуалізація профільного навчання учнів* вимагає прогнозування й розробку *індивідуального освітнього плану* (сукупність навчальних предметів (курсів), що можуть обиратися учнем для засвоєння з навчального плану загальноосвітнього навчального закладу), *індивідуальної освітньої програми учня* (визначення індивідуального особистісного смислу занять з певного навчального предмету, постановка власних навчальних цілей, планування оцінки й самоконтролю своєї роботи кожним учнем); *індивідуального освітнього маршруту* (усвідомлений школярем освітній запит школі, що базується на його цінностях, освітніх потребах і можливостях з різних предметних напрямів).

Дейвом Френсісом і Майком Вудкоком сформульовані ключові вміння та якості ефективного само менеджменту, виховання яких сприятимуть успішності їх профільного навчання. До них дослідники відносять: здатність управляти собою, раціонально використовувати свої вміння, енергію, час, протистояти стресам; розумні й адекватні сучасній реальності особистісні цінності; чіткі й реалістичні життєві цілі (як у професійному самовизначенні, так і в особистому); прагнення до постійного особистісного зростання, сприйняття нових можливостей і ситуацій; вміння ефективного прийняття рішень і розв'язання проблем; винахідливість, творчий підхід, уміння генерувати й використовувати нові, інноваційні ідеї [2, с. 138].

Провідними факторами самоорганізації особистості в умовах профільного навчання виступають: зміст навчання, сам процес організації навчання (методика навчання, яка одночасно пробуджує активне самопізнання, що стимулює самоосвіту, особистісний саморозвиток); взаємозбагачуюче міжособистісне спілкування «учень – учень», «учень – група, клас», «учень – вчитель» та ін.

Особливості організації *змісту індивідуалізованого профільного навчання* з позицій особистісно-орієнтованого підходу полягають у забезпеченні:

- суб'єктності діяльності учня, результатом якої вважається внутрішній приріст, особистісний освітній продукт, який визначається як розуміння смислу інформації, що вивчається, засвоєні учнем способи діяльності, самовизначення відносно використання усвідомленої інформації для власної життєтворчості тощо;

- сприйняття знань і умінь як засобу формування самого учня (його самореалізації в певній предметній сфері);

- створення розвиваючого освітнього середовища, яке відображатиме становлення системи особистісних освітніх смислів кожного учня.

На особливу увагу заслуговує те, що в системах, які самоорганізуються, основний фактор розвитку внутрішній. Самоорганізація як обов'язкова умова розвитку особистості не може бути нав'язана ззовні. Однак вона ініціюється зовнішніми впливами вчителя.

Закладаючи в основу *індивідуалізованого профільного навчання* принцип розвитку й саморозвитку (замість принципу «нагромадження знань, умінь і навичок»), сучасна шкільна освіта повинна повернути на службу цій ідеї не тільки зміст навчання, але також і методи (способи взаємодії вчителів з учнями в ім'я оволодіння останніми не тільки знаннями, уміннями, навичками, але й формування «образу-Я» відповідно до соціально-особистісного призначення, сходження до потреби й здатності відповідного саморозвитку задля успішного професійного самовизначення). Саме тому у профільному навчанні неухильно зростає роль не просто активних методів, а реалізації евристичного навчання (Хуторський А.В.), тьюторського супроводу учнів (Ковальова Т.М.), розробки персоніфікованих навчальних програм (Гузик М.П.), використання проектних технологій і модульного навчання тощо.

Таким чином, узагальнюючи все зазначене вище можна стверджувати, що створення умов для самоорганізації учнів, побудованої з використанням основних теоретичних і практичних здобутків самоменеджменту грає значну роль для успішності профільного навчання старшокласників та є успішною передумовою їх професійного самовизначення в майбутньому.

Література:

1. Бондаревская Е. В. Педагогика: личность в гуманистических теориях и системах воспитания / Е. В. Бондаревская, С. В. Кульневич. – Ростов – на – Дону : Феникс, 1999. – 560 с.
2. Вудкок М., Френсис Д. Раскрепощенный менеджер. Для руководителя практика : Пер. с англ. – М. : «Дело», 1991. – 320 с.
3. Карпичев В.С. Самоменеджмент (Введение в проблему) / В.С.Карпичев // Проблемы теории и практики управления – 1994. – №5. – С.103-107.
4. Колпаков В.М. Самоменеджмент : навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. / В.М.Колпаков. – К. ДП «Вид. дім «Персонал», 2008. – 528 с.
5. Лукашевич Н.П. Теория и практика самоменеджмента : Учебн. пособ. / Н.П.Лукашевич. – К. : МАУП, 1999. – 360 с.
6. Мельник О. В. Профорієнтаційна робота зі школярами в умовах профільного навчання : [наук.-метод. посіб. для вчителів] / О. В. Мельник, І. Л. Уличний ; [за ред. О. В. Мельника]. – К. : Пед. думка, 2008.– 120 с.
7. Основні орієнтири виховання учнів 1-12 класів загальноосвітніх навчальних закладів України : програма : [чинна від 17 груд. 2007 р.] / М-во освіти і науки України, Академія пед. наук України, Ін-т інноваційних технологій і змісту освіти. — Тернопіль : Навч. книга : Богдан, 2008. – 80 с.
8. Попова Н. П. Технологическая модель формирования у педагога рефлексивной самоорганизации в управлении коммуникацией / Н. П. Попова //Становление и развитие региональных систем педагогического образования : тезисы науч.-практ. конф. – Новгород, 1996. – С. 23–28.
9. Учителю о педагогической технике / Под ред. Л. И. Рувинского. – М.: Педагогика, 1987. – 160 с.